

نگاهی به کتاب

Metaethics نوشته سیمون کیرچین و سخنی درباب ترجمه آن

محمد زندی*

مسلم قربان‌بابایی**، عبدالله متقی‌زاده***

چکیده

کتاب *Metaethics* نوشته سیمون کیرچین از جمله کتاب‌های حوزه فرااخلاق است که نخستین چاپ آن را مؤسسه پالگریو مک‌میلان در سال ۲۰۱۲ منتشر کرد. کیرچین عضو هیئت علمی دانشگاه کنت انگلستان است. کتاب وی یک درس‌نامه مقدماتی در فرااخلاق است که مشتمل بر مهم‌ترین مباحث این حوزه است. قلم نسبتاً روان نویسنده، طرح تفصیلی مطالب با زبان ساده و مناسب، و طرح جدیدترین دیدگاه‌ها در حوزه فرااخلاق از جمله ویژگی‌های مثبت کتاب‌اند. درمقابل، نپرداختن به بعضی دیدگاه‌های مهم و اشاره اجمالی به آن‌ها می‌تواند نقطه‌ضعفی برای کتاب تلقی شود. نظر به وجوه مثبت کتاب و نیز تازگی بخش عمده مباحث آن در زبان فارسی و هم‌چنین فقر چشم‌گیر منابع فارسی در حوزه فرااخلاق، ضرورت و اهمیت ترجمه کتاب روشن می‌شود و نگارندگان این مقاله بر مبنای همین ضرورت دست به ترجمه آن زده‌اند. دشواری ترجمه خصوصاً در برگردان مباحث جدید کتاب که در فارسی بی‌سابقه بودند؛ به‌ویژه معادل‌گذاری برخی اصطلاحات، که باید با دقت صورت می‌گرفت، انرژی مضاعفی از مترجمان گرفت.

کلیدواژه‌ها: فرااخلاق، سیمون کیرچین، فلسفه امروز پالگریو، ترجمه.

* طلبه حوزه علمیه قم و کارشناس ارشد فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه باقرالعلوم (نویسنده مسئول)
mhdzandimail@gmail.com

** طلبه حوزه علمیه قم و کارشناس ارشد فلسفه اخلاق، دانشگاه ادیان و مذاهب
mgorbanbabaie@gmail.com

*** استادیار گروه فرهنگ و ارتباطات اسلامی، دانشکده صدا و سیما، قم،
drmortaghizadeh@qomirib.ac.ir
تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۷/۱۹، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۹/۱۳

۱. مقدمه

یکی از ضرورت‌های عصر حاضر توجه به منابع روزآمد در حوزه آموزشی است. با توجه به پیشرفت سریع در حوزه‌های علمی مختلف و ارائه دیدگاه‌های جدید در رشته‌های گوناگون، لزوم بهره‌گیری از منابع روزآمد بدیهی به نظر می‌رسد. افزون‌بر استفاده از منابع زبان اصلی، باید بر لزوم ترجمه این منابع تأکید کرد. راه ارتباط با اندیشه‌های دیگران صرفاً خوانش آن‌ها به زبان اصلی نیست، بلکه باید این اندیشه‌ها به زبان ما وارد شوند تا از این طریق آن‌ها را در نظام تفکر خود وارد کنیم.

در مقاله پیش رو قصد داریم به معرفی کتاب *Metaethics* نوشته سیمون کیرچین (Simon Kirchin) پردازیم. چاپ نخست این کتاب را مؤسسه انتشاراتی پالگریو مک‌میلان (Palgrave McMillan) در سال ۲۰۱۲ منتشر کرد. کتاب جزء مجموعه فلسفه امروز پالگریو (*Palgrave Philosophy Today*) به چاپ رسیده است. نویسندگان این مقاله کتاب را ترجمه کرده‌اند و اکنون مراحل نشر خود را طی می‌کند. این نوشتار را با توضیحی درباره چستی فرااخلاق آغاز می‌کنیم و سپس با معرفی مجموعه فلسفه امروز و نویسنده کتاب و همچنین معرفی اجمالی کتاب از دیدگاه نویسنده و ویراستار به توضیح محتوای فصول آن می‌پردازیم. سپس نقاط قوت و کاستی‌های کتاب را بیان کرده و در پایان نیز به اهمیت و ضرورت ترجمه آن و برخی نکات در این باره پرداخته‌ایم.

۲. چستی فرااخلاق

فرااخلاق حوزه‌ای از اخلاق‌پژوهی است که برخلاف اخلاق هنجاری (نظریه اخلاقی و اخلاق کاربردی و عملی) در صدد ارزش‌گذاری اعمال به‌عنوان خوب یا بد و بهتر یا بدتر نیست، بلکه به تحقیق در ماهیت صفات، نگرش‌ها، و احکام اخلاقی می‌پردازد؛ یعنی فرض‌هایی که در پس فعالیت اخلاقی ما قرار دارد (Proudfoot and Lacey ۲۰۱۰: ۲۴۷).

ارتباط این رشته با سایر مطالعات اخلاقی به این صورت بیان می‌شود که سایر مطالعات شکل‌دهنده رشته‌های اخلاقی هستند و فرااخلاق مطالعه مفاهیم، روش‌های توجیه، و فرض‌های هستی‌شناختی این رشته‌های اخلاق است. بر این اساس، فرااخلاق می‌تواند پیش از هر رشته اخلاقی قرار بگیرد و در معرفت‌شناسی اخلاقی یا در متافیزیک اخلاق مورد توجه باشد. در رویکرد نخست، این مطالعات بر پرسش‌هایی درباره ویژگی معرفت اخلاقی متمرکز است و سپس به تحلیل مفاهیم در چهارچوبی که این باورها در آن اخلاقی

هستند می‌پردازد و مبانی منطقی آن‌ها را بررسی می‌کند. در رویکرد دوم، مطالعات فرااخلاقی بر پرسش‌هایی درباره وجود و ویژگی صفات اخلاقی متمرکز است و نوعاً معطوف به عام‌ترین محمولات اخلاقی مثل خوبی و درستی و مانند آن‌هاست. پرسش اصلی در این رویکرد از وجود این صفات در عالم واقع و چگونگی ارتباط آن با جهان طبیعی است. باید توجه داشت که این دو رویکرد مکمل یک‌دیگرند و هیچ‌یک بر دیگری غالب نیست (Audi ۱۹۹۶: ۲۸۸).

در تحلیلی دیگر می‌توان فرااخلاق را به سه شاخه تقسیم کرد: معناشناسی اخلاق، معرفت‌شناسی اخلاق، و هستی‌شناسی یا متافیزیک اخلاق (علیا ۱۳۹۱: ۶۵).

۳. مجموعه فلسفه امروز پالگریو

ویتوریو بوفاشی (Vittorio Bufacchi)، سروراستار مجموعه فلسفه امروز پالگریو، در مقدمه‌ای که بر کتاب *Metaethics* نوشته به بیان ویژگی‌های این مجموعه پرداخته است و در مجموع نکات ذیل را طرح می‌کند:

مجموعه فلسفه امروز پالگریو مجموعه کتاب‌هایی است که درآمدی بر تمام حوزه‌های اصلی فلسفه است و در حال حاضر در دپارتمان‌های فلسفی در سراسر جهان تدریس می‌شوند. هر کتابی ارائه‌دهنده جدیدترین ارزیابی‌های علمی در حوزه‌های کلیدی مطالعات فلسفی است. نویسنده هر عنوان از این کتاب‌ها فردی است که خود عمیقاً درگیر مباحث آن رشته است. کتاب‌های این مجموعه نه تنها درآمدی مختصر به هر موضوع هستند و اطلاعات ضروری برای فهم موضوع و منابع مربوط به آن را فراهم آورده‌اند، بلکه منابعی تأمل‌برانگیزند که نقشی فراتر از منابع عام را ایفا می‌کنند (Kirchin ۲۰۱۲: vii).

۴. سیمون کیرچین^۱

سیمون کیرچین نویسنده کتاب، دانشیار فلسفه در دانشگاه کنت، و هم‌چنین رئیس دانشکده علوم انسانی در آن دانشگاه است. عمده فعالیت‌های تحقیقی و تدریسی او معطوف به فرااخلاق و اخلاق هنجاری است. البته به مباحث زیبایی‌شناسی، اخلاق پزشکی، متافیزیک، فلسفه سیاسی، و معرفت‌شناسی نیز علاقه و توجه دارد. او علاوه بر نگارش کتاب *فرااخلاق*، ویراستار چند عنوان کتاب است و مقالاتی را نیز در نشریات و کتاب‌های مجموعه مقالات به چاپ رسانده است.

کیرچین یکی از اعضای مؤسس Song (گروه هنجارمندی جنوبی / the Southern Normativity Group)، عضو مرکز تحقیقات زیبایی‌شناسی کنت (Aesthetics Research Centre)، و عضو فعلی کمیته اجرایی انجمن فلسفی بریتانیایی (British Philosophical Association) است. از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۴ رئیس جمعیت بریتانیایی نظریه اخلاقی (British Society for Ethical Theory) بوده است.

یکی از معیارهای ارزیابی کیفی کتاب توان نویسنده و کارنامه پژوهشی و آموزشی اوست (منصوریان ۱۳۹۲: ۱۰) و بر همین اساس می‌توان گفت که باتوجه به سوابق کیرچین در زمینه مباحث فرااخلاقی، می‌توان در گام اول کتاب او را مهم تلقی کرد. در ادامه به مزایای آن نیز اشاره می‌شود.

۵. معرفی کتاب از دیدگاه نویسنده و ویراستار

سرویراستار مجموعه در مقدمه کتاب، مخاطب آن را دانشجویان مقطع کارشناسی معرفی می‌کند و با تحسین کار کیرچین در نگارش کتابی مناسب برای این دسته از دانشجویان، محتوای کتاب را تبیین ساختار فکری مورد اتکای عمده‌ترین دیدگاه‌ها در فرااخلاق معاصر و نیز تبیین نظریات در حال پیشرفتی که امروزه جلب توجه می‌کنند، مثل نظریه احساس، بیان می‌کند. ارزش و اهمیت فصل آخر کتاب نیز، که به موضوع «انگیزه اخلاقی» می‌پردازد، از نظر بوفاشی مغفول نمانده است. در نهایت، به‌باور او کتاب کیرچین متن موجزی است که به دانشجویان مستعد دوره کارشناسی، همه آن‌چه لازم است درباره فرااخلاق بدانند آموزش می‌دهد (ibid.: vii and viii).

کیرچین در مقدمه خود تأکید می‌کند که کتابش دربردارنده تمام مباحث فرااخلاق نیست و به‌صورت تخمینی حدود یک‌پنجم این مباحث را شامل می‌شود. کتابش را بیش‌تر «رساله استدلالی» می‌داند که در آن تلاش کرده بسیاری از اندیشه‌های اصلی فرااخلاق را در روایتی آموزنده و جذاب و در ارتباط با یک‌دیگر طرح کند و در این باره می‌گوید:

اگرچه این کتاب به بخش‌های مختلفی تقسیم شده است، اما قویاً معتقدم کسی می‌تواند یک دیدگاه فرااخلاقی را دریابد که همه دیدگاه‌های دیگر را فهمیده باشد. بسیاری از اندیشه‌ها اغلب به یک‌دیگر مربوط می‌شوند و اگر کسی فی‌المثل از فصل چهار شروع کند تا درباره نظریه خطا مطالعه کند، همه‌چیز از همان آغاز، دقیقاً برایش قابل فهم نخواهد بود.

هم‌چنین او یکی از اغراض کتاب را ترغیب خوانندگان به مطالعهٔ سایر منابع فرااخلاقی می‌داند.

از نظر کیرچین آنچه مهم است محتوای مسائل فرااخلاقی و پاسخ‌هایی است که به آن‌ها داده شده و از این رو تأکید دارد که «تا حد ممکن از اصطلاحات، عناوین، و حتی متفکران برجستهٔ فرااخلاقی» چشم‌پوشی کرده است، هر چند با توجه به کثرت اصطلاحات گریزی از طرح آن‌ها نبوده است (ibid.: ix and x).

۶. فصل‌های کتاب و محتوای آن‌ها

۱.۶ کیرچین در فصل اول به چیستی فرااخلاق می‌پردازد. ابتدا با اشاره به دو حوزهٔ مطالعات اخلاقی، یعنی اخلاق هنجاری و اخلاق کاربردی، وجه تمایز آن‌ها با فرااخلاق را بیان کرده است. این فصل با طرح چند پرسش اصلی در فرااخلاق و چند دیدگاه مهمی که در پاسخ به این پرسش‌ها شکل گرفته ادامه می‌یابد. او نخستین پرسش اصلی فرااخلاق را پرسش از وجود صفات اخلاقی می‌داند که در پاسخ به آن دو دسته فکر «واقع‌گرایی» و «ضدواقع‌گرایی» شکل می‌گیرد که دیدگاه‌های زیادی را پوشش می‌دهند. سپس به پرسش‌هایی از قبیل چیستی صفات اخلاقی و رابطهٔ آن‌ها با جهان طبیعی و نیز احکام انسانی اشاره می‌کند. افزون‌براین، دو بخش دیگر در این فصل به موضوع روان‌شناسی اخلاق و نیز به صورت مختصر به نسبی‌گرایی اخلاقی می‌پردازد.

۲.۶ فصل دوم با عنوان «واقع‌گرایی: استقلال از ذهن» شامل این مباحث است: چیستی واقع‌گرایی رابطهٔ صفات اخلاقی با انسان‌ها، عینیت، و ذهنیت. سپس یک نظریهٔ فرااخلاقی واقع‌گرایانه با عنوان واقع‌گرایی اخلاقی مستقل [از ذهن] (independent moral realism) یا به اختصار «IMR» مطرح شده که کیرچین برای اشاره به پیروان آن از واژهٔ «imrealist» استفاده می‌کند.

۳.۶ فصل سوم، که طولانی‌ترین فصل کتاب است، به این صورت نام‌گذاری شده است: «واقع‌گرایی اخلاقی: طبیعت‌گرایی و تقلیل‌گرایی» و در آن از نوعی طبیعت‌گرایی ساده و انگیزه‌های پذیرش آن سخن به میان آمده و سپس استدلال معروف جورج ادوارد مور برضد طبیعت‌گرایی اخلاقی، موسوم به «استدلال پرسش گشوده»، طرح و نقد و بررسی شده است. در ادامه، طبیعت‌گرایی ناتقلیل‌گرایانه و سه اشکال آن مطرح شده و بعد از آن نیز واقع‌گرایی تقلیل‌گرایانه موضوع بحث قرار گرفته است.

۴.۶ فصل چهارم به نظریه خطای مکی اختصاص دارد و در آن از چستی نظریه خطا، استدلال‌هایش، و لوازم پذیرش آن سخن رفته است.

۵.۶ در فصل پنجم رویکرد ناشناخت‌گرایی بررسی شده است. چستی ناشناخت‌گرایی، دلایل پذیرفتن آن، مسئله فرگه - گیچ، و مسئله نگرش اخلاقی عناوین محتوای این فصل را شکل می‌دهند.

۶.۶ سه فصل پایانی کتاب را از جهتی باید مهم‌ترین فصول آن بدانیم. نظریه احساس، که نظریه برگزیده نویسنده است، در فصل ششم مطرح شده است. این نظریه واقع‌گرایانه، ناطیعت‌گرایانه، وابسته به ذهن و البته قائل به صدق‌پذیر بودن گفتارهای اخلاقی است. کیرچین معتقد است که این نظریه هرچند اشکالاتی دارد و به برخی از آن‌ها اشاره می‌کند، در قیاس با سایر دیدگاه‌ها کاستی‌های کم‌تری دارد.

۷.۶ نویسنده در شش فصل نخست کتاب به بحث از متافیزیک اخلاق پرداخته، اما در فصل هفتم به روان‌شناسی اخلاق بازمی‌گردد و رابطه صدور حکم و برانگیخته‌شدن را بررسی می‌کند. در این بحث تمایز درون‌گرایی و برون‌گرایی در خصوص انگیزه اخلاقی را مطرح می‌کند. در بخش دیگر به چستی حالات ذهنی اخلاقی می‌پردازد و سه ایده باور بودن، تمایل بودن، یا باور - تمایل (besire) بودن آن‌ها را بررسی می‌کند.

۸.۶ کیرچین در فصل پایانی به پیش‌فرض‌های مباحث فرااخلاقی توجه نشان می‌دهد و اشاره‌وار به طرح‌هایی کلی هم‌چون بررسی جدی‌تر طبیعت‌گرایی، تعریف ما از علم، منظور از هنجارمندی، و غیره می‌پردازد. آخرین بخش کتاب فرااخلاق و گرایش به عمومیت‌بخشی است.

۷. مزایای کتاب

در یک تقسیم‌بندی می‌توان کتاب‌های آموزش فلسفه در زبان انگلیسی را به سه دسته تقسیم کرد: دسته اول آثار داستان‌گونه‌اند که مسائل فلسفی را با استفاده از زبان داستانی، در گونه‌های مختلف آن، بیان می‌کنند و نمونه آن دنیای سوفی نوشته یوستاین گارد است؛ دسته دوم بدون بهره‌گیری از زبان ادبی می‌کوشند گزارشی از مسائل و حوزه‌های مختلف فلسفه به دست دهند و نمونه آن مجموعه برای نوآموزان (for beginners) است، و در نهایت آخرین دسته آثاری هستند که برای استفاده آکادمیک و تدریس دانشگاهی فراهم آمده است

و در آن‌ها تلاش شده که تصویری دقیق و روشن از مباحث مطرح‌شده بیان شود (اسلامی ۱۳۸۴: ۳۰-۳۱). طبیعتاً کتاب کیرچین در دسته سوم جای می‌گیرد. در زیر به نقاط قوت آن اشاره می‌شود.

۱.۷ در برداشتن مباحث جدید

کتاب درسی باید تازه‌ترین اطلاعات علمی مربوط به موضوع را در بر داشته باشد (رضی ۱۳۸۸: ۲۲) و نخستین ویژگی مهم کتاب فرااخلاق نیز همین است. کتاب در سال ۲۰۱۲ منتشر شده و به بسیاری از دیدگاه‌های به‌روز در فرااخلاق، مثل نظریه حساسیت (sensitivity)، و نیز تقریرهای جدید از مباحث سابقه‌دار فرااخلاقی، مثل واقع‌گرایی، توجه دارد. این ویژگی مورد تأکید سرویراستار مجموعه نیز قرار گرفته است.

نکته قابل ذکر این است که اهتمام نویسنده فقط مصروف به طرح دیدگاه‌ها نبوده در فصل پایانی کتاب با طرح مسائل مورد توجه فیلسوفان فرااخلاق در حال حاضر باب تأملات و تحقیقات بیشتر را برای خواننده باز می‌گذارد. در واقع، این کتاب مدخلی عالی برای ورود به دنیای فرااخلاق است که هم معلومات پایه را در اختیار مخاطب قرار می‌دهد و هم با طرح سؤالات جدید ذهن او را برای ادامه مطالعات آماده می‌کند.

۲.۷ طیف گسترده مخاطبان

کیرچین از زبان فنی و پیچیده فلسفی احتراز کرده و همین امر موجب شده که کتاب او برای افرادی که دارای معلومات پایه در فلسفه اخلاق هستند کتابی قابل استفاده باشد. این بدان معنی نیست که با کتابی سطحی و مبتذل روبه‌رویییم؛ کیرچین به اندازه کافی به اصطلاحات فرااخلاقی اشاره کرده و آن‌ها را توضیح داده است و مخاطب پس از مطالعه کتاب به مقدماتی کافی و مناسبی از این مباحث دست می‌یابد.

۳.۷ زبان یک‌دست

در این کتاب به جز مواردی معدود، مثل صفحه ۸۸ نقل قول مستقیم از منبعی دیگر ذکر نشده است و نویسنده کوشیده تمام مطالب را به بیان و قلم خود بنویسد. از این رو متنی یک‌دست در اختیار داریم که خوانش آن برای مخاطب دشوار نیست. اساساً در منابع درسی لازم نیست که مؤلف همه‌جا منابع خود را ذکر کند (پورجوادی ۱۳۷۵: ۱۰۴). هم‌چنین در

قالب‌بندی کتاب نیز این یک‌دستی به چشم می‌خورد و فی‌المثل در هیچ‌یک از صفحات کتاب پانویشت وجود ندارد و لذا ذهن مخاطب تماماً بر متن متمرکز می‌شود. این ویژگی مثبتی برای کتاب است.

۴.۷ روانی و سادگی متن

متن علمی باید به زبانی ساده نوشته شود، حتی اگر موضوع آن پیچیده باشد. هنر نویسنده موفق در تبیین موضوعات پیچیده به زبانی ساده است (منصوریان ۱۳۸۹: ۵۵).

زبان علمی صرفاً مقرون به دلالت صریح و مستقیم است. هدف زبان علمی این است که لفظ بر معنی دلالت آشکار و بی‌واسطه داشته باشد. در این زبان، لفظ شفاف و فرانما است، یعنی بی‌آن‌که توجه ما را به خود کلمات و تعبیرات جلب کند و ما را در خود متوقف سازد، به‌سوی مدلول و معنی راه‌بر می‌شود (سمیعی ۱۳۷۲: ۴۲).

فراخلاق حوزه مباحث انتزاعی است، لذا این مهم در آن اهمیت دوچندانی می‌یابد. قلم کیرچین روان است و از اغراق نوشته‌های فلسفی به دور است. البته در مواضعی که نیاز به ارائه تعریفی دقیق بوده لاجرم این دقت لحاظ شده، ولی در مجموع کتاب با قلمی روان نگاشته شده است.

۵.۷ بیان نقاط قوت دیدگاه‌ها

یکی از آسیب‌هایی که متوجه مخاطبان کتب فلسفی است مبتذل‌انگاری برخی دیدگاه‌های فلسفی است که از ره‌گذر تبیین ناقص این نظریات صورت می‌گیرد. وقتی مخاطب اطلاع ناقصی از نظریات فلسفی به دست می‌آورد، حیرت‌زده می‌شود و از خود می‌پرسد که چگونه کسی تن به چنین دیدگاهی می‌دهد!

از مزایای کتاب کیرچین این است که در هر فصلی و ذیل هر نظریه یک بخش را به دلایل یا انگیزه‌های پذیرش آن نظریه اختصاص داده است. این باعث می‌شود که فهم معقول‌تری از آن دیدگاه برای مخاطب حاصل شود و به دام مبتذل‌انگاری نیفتد.

۶.۷ توضیح ساده و مناسب استدلال‌ها

هر فرد آشنا به کتب فلسفی می‌داند که استدلال‌ها از دشوارترین مواد این کتب هستند. کتابی که بتواند استدلال‌ها را به زبانی ساده و درعین حال دقیق بیان کند بی‌شک کتابی موفق است.

در کتب فرااخلاق بخش زیادی از همت نویسندگان مصروف تبیین و توضیح روان و دقیق از استدلال‌های فرااخلاقی شده است. به همین میزان در نقد و بررسی آن‌ها نیز همت صرف کرده است. این ویژگی برای یک درس‌نامه امتیاز مهمی است و دانشجویان را با شیوه استدلال آشنا می‌سازد.

۷.۷ انسجام فصل‌ها

یکی از اصول موردتوجه در نگارش کتاب درسی این است که مطالب کتاب دارای ترتیب منطقی و انسجام کافی در چگونگی ارائه محتوا باشند (شریفی نیا ۱۳۸۹: ۱۲۸). این ویژگی در نگارش متن علمی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (منصوریان ۱۳۹۲: ۱۲). کیرچین تلاش کرده محتوای هر فصل را به فصل پس از خود گره بزند. البته چنین تلاشی نمی‌تواند کاملاً قرین توفیق باشد و فی‌المثل نمی‌توان واقع‌گرایی را به نظریه خطا پیوند داد. اما چنین توجهی از سوی نویسندگان باعث انسجام بیشتر فصل‌های کتاب می‌شود و مخاطب در سیری منطقی و منسجم می‌تواند شناخت بهتر و دقیق‌تری از محتوای دیدگاه‌ها به‌دست آورد. رویکرد کیرچین در طرح مباحث فرااخلاقی، همان‌گونه که اشاره شد، به‌نوعی قیاس دیدگاه‌ها با یک‌دیگر است و طبیعتاً به این شیوه عمل می‌کند.

۸.۷ توجه به واقع‌گرایی

دو فصل کتاب به تبیین و توضیح واقع‌گرایی اخلاقی پرداخته است که بخش عمده‌ای از کتاب را شامل می‌شود و این یکی از مزایای کتاب است. نویسندگان اذعان دارد که نسیب‌گرایی بر اکثر دیدگاه‌های فرااخلاقی سایه افکنده و زمینه شکل‌گیری مباحث فرااخلاقی جدید است (Kirchin ۲۰۱۲: ۱۴). در چنین فضایی توجه جدی به واقع‌گرایی، که در تقابل با این نگرش قرار دارد، حائز اهمیت است. حدود یک‌سوم حجم کتاب به طرح انگاره واقع‌گرایی و سه دیدگاه زیرمجموعه آن اختصاص یافته است.

۹.۷ استفاده از مثال برای توضیح مطالب

مطلوب است که محتوای مطالب کتاب درسی با زندگی روزمره و محیط اجتماعی ربط داده شود (معاونت پژوهش ۱۳۸۹: ۲۷). فرااخلاق حوزه مباحث انتزاعی است و به همین سبب برای بسیاری از افراد فاقد جذابیت و چه‌بسا دور از دست‌رس می‌نماید. بهره‌گیری از مثال

برای تبیین مباحث فرااخلاقی در این کتاب از دو حیث مفید است: نخست این‌که متنی آموزشی در دست داریم که نقش مقدماتی دارد و بدیهی است که ورود خواننده تازه‌کار به این سنخ مباحث بدون توضیح روشن‌گر چندان ساده نیست و حتی ممکن است بی‌نتیجه باشد. افزون‌براین، طرح مثال باعث ملموس‌شدن مباحث انتزاعی شده و مخاطب هم با ابعاد یک نظریه بیش‌تر آشنا می‌شود و هم از دام بیهوده‌انگاری آن نظریات می‌رهد.

۱۰.۷ داشتن ویژگی‌های یک کتاب مقدماتی مناسب

از یک کتاب مقدماتی انتظار نمی‌رود که تمام مباحث را با همه جوانب آن‌ها به تفصیل طرح کند. همین ویژگی را کتاب کیرچین دارد. او گاهی تعمداً از تفصیل بحث چشم می‌پوشد و خواننده را به منابع معرفی شده در انتهای فصل ارجاع می‌دهد. ارجاع به منابعی برای مطالعه بیش‌تر، ضمن تنوع‌بخشی به محتوای درسی، سبب غنای بیش‌تر آن نیز می‌گردد و برای فراگیرندگان فرصت یادگیری بیش‌تری را فراهم می‌آورد (شریفی‌نیا ۱۳۸۹: ۱۳۲). تعداد منابع معرفی شده در پایان هر فصل خوب و برای خواننده تازه‌کار مناسب است. این باعث می‌شود که غرض نویسنده برای مطالعه کتاب درکنار سایر منابع فرااخلاقی تأمین شود. اما باین حال، سرنخ‌های اصلی ورود به هر بحث و اصطلاحات مربوط به آن در کتاب به‌خوبی تبیین شده است و لذا مخاطب مسیر همواری پیش روی خود خواهد داشت.

هم‌چنین کیرچین در ابتدای هر فصل با طرح مثال‌ها و نیز سؤالاتی سعی می‌کند چهارچوب مباحث آن فصل را برای خواننده ترسیم کند؛ این ویژگی، که از آن به پیش‌سازمان‌دهنده (advancer organizer) تعبیر می‌شود (همان: ۱۲۷)، یکی از مؤلفه‌های مهم در کتاب درسی است.

افزون‌براین، نویسنده به‌جای آن‌که مخاطب را با انبوه اطلاعات تغذیه کند، بیش‌تر توجه خود را معطوف به طرح و تبیین پرسش‌ها و مسائل فرااخلاقی کرده است. کارشناسان تدوین کتب درسی بر این مطلب تأکید دارند که توجه معلم و مؤلف کتاب درسی باید بر پروراندن مفاهیم اساسی و روش‌ها باشد نه انتقال واقعیت‌های علمی (معاونت پژوهش ۱۳۸۲: ۲۷). کتاب درسی نباید فقط وسیله‌ای برای انتقال دانش به خوانندگان باشد، بلکه باید بتواند سؤال‌های جدیدی در ذهن دانشجویان ایجاد کند (رضی ۱۳۸۸: ۲۳). کیرچین نیز به‌جای آن‌که گزاره‌هایی را برای حفظ مخاطب به او انتقال دهد، با طرح مسئله‌محور دیدگاه‌ها مخاطب را فعالانه وارد تفکر می‌کند.

۸. کاستی‌های کتاب

۱۸ نپرداختن به نسبی‌گرایی

شاید مهم‌ترین نقص کتاب این باشد که فصلی مختص به نسبی‌گرایی اخلاقی ندارد. کیرچین در یکی از بخش‌های فصل اول به نسبی‌گرایی، وجه اهمیت آن، برخی انواع نسبی‌گرایی، و مباحثی دیگر در این زمینه اشاره می‌کند و تأکید می‌کند که «گاهی به این دیدگاه و میل به اجتناب از نوع افراطی آن» باز می‌گردد (Kirchin ۲۰۱۲: ۱۶). در سایر کتاب‌های فلسفه اخلاق به نسبی‌گرایی توجه بیشتری نشان داده شده است و آن را یک مسئله مهم فرااخلاقی تلقی کرده‌اند؛ برای نمونه رابرت هولمز آن را یکی از دو مسئله پایه فرااخلاقی می‌داند و در کتابش، *مبانی فلسفه اخلاق*، به آن پرداخته است (هولمز ۱۳۹۴: ۳۳۳). نظر به این‌که نویسنده نیز اهمیت نسبی‌گرایی را مورد تأکید قرار می‌دهد، بهتر بود که فصلی را به این انگاره اختصاص می‌داد و با تفصیل بیشتری به آن پرداخت.

۲۸ اکتفا به اشاره به بعضی دیدگاه‌ها

گاهی نویسنده فقط به نام برخی دیدگاه‌ها اشاره کرده و با توضیح بسیار مختصری از آن گذشته است و این به‌ویژه در اشاره به انواع زیرمجموعه یک دیدگاه دیده می‌شود. طبعاً از یک کتاب مقدماتی انتظار نمی‌رود که تمام دیدگاه‌ها را با توضیحات کامل بیان کند، اما از آن‌جاکه برخی از این دیدگاه‌ها، هم‌چون توصیه‌گرایی، امروزه از نظریه‌های مهم و مطرح در فرااخلاق هستند، جا داشته که اندکی بیشتر به آن‌ها پرداخته شود.

طرح خلاصه‌وار مفاهیم باعث روی‌آوری به انتقال سریع و یک‌سویه مفاهیم از مؤلف به فراگیرندگان می‌شود و فرایند فعال مفهوم‌سازی و داده‌پردازی را به‌دست فراموشی می‌سپارد (شریفی نیا ۱۳۸۹: ۱۳۰).

۳۸ داشتن برخی ویژگی‌های نامتعارف در درس‌نامه‌ها

تعبیر «درس‌نامه نامتعارف» از خود نویسنده کتاب اخذ شده است. او در مقدمه کتاب به این مطلب اشاره می‌کند. کتاب او از جهاتی یک درس‌نامه نامتعارف است و در واقع تاحدودی یک کار پژوهشی نیز محسوب می‌شود. از جمله مواردی که برای ساختار یک متن درسی بیان شده و در کتاب کیرچین رعایت نشده این است که در ابتدای هر فصل یا واحد یادگیری هدف‌های آموزشی آن آورده شود (همان: ۱۲۷).

۹. درباره ترجمه کتاب

نویسندگان این مقاله چندی پیش به ترجمه کتاب سیمون کیرچین اقدام کردند و اکنون نسخه ترجمه کامل کتاب مراحل نشر را طی می‌کند. در ذیل به بیان اهمیت ترجمه کتاب و نیز بعضی چالش‌ها در این خصوص خواهیم پرداخت.

۱.۹ اهمیت و ضرورت ترجمه کتاب

آشنایان با منابع فلسفی به‌خوبی به فقر کتاب‌های فلسفه اخلاق به‌طور کلی و فرااخلاق به‌طور خاص در زبان فارسی واقف‌اند. درحالی‌که توجه فیلسوفان غربی به فلسفه اخلاق و مباحث زیرمجموعه آن بسیار زیاد است و تحقیقات جدی و متنوعی در این زمینه انجام شده و به همین میزان نیز محصولات زیاد را عرضه می‌کنند. در کشور ما اقبال چندانی به این مباحث نشده است و از همین رو بعضی مترجمان حرفه‌ای فلسفه دست به ترجمه کتب فلسفه اخلاق زده‌اند (مک‌ناتن ۱۳۹۱: ۳)

با نظر به همین نیاز می‌توان ضرورت ترجمه هرچه بیشتر منابع فلسفه اخلاق و فرااخلاق را دریافت. این موضوع درباره کتاب کیرچین با توجه به شخصیت خود وی که از چهره‌های مطرح اخلاق‌پژوهی است و نیز مزایای کتابش، که در بالا به آن‌ها اشاره شد، مورد تأکید دوچندان قرار می‌گیرد. در این میان باید خصوصاً بر نبودن بخش اعظم مباحث کتاب در زبان فارسی تأکید کنیم. مباحثی در این کتاب مطرح شده که تاکنون در منابع فارسی و نیز ترجمه‌ها به آن‌ها پرداخته نشده و مخاطب فارسی‌زبان جز نام و عنوان آن‌ها چیز دیگری نمی‌داند. از جمله این مباحث می‌توان به تخیل‌گرایی (fictionalism) و مکتب واقع‌گرایی کورنل (cornel realism) اشاره کرد. هرچند این دیدگاه‌ها در منابع انگلیسی‌زبان مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند و اهل فن می‌توانند از آن منابع بهره بگیرند، ولی ورود این مباحث به ساختار زبان فارسی و تحلیل آن‌ها در این زبان آغاز راه بحث‌های جدی‌تر و نقد و نظرهای مفصل‌تر است.

۲.۹ چالش‌های ترجمه کتاب

باتوجه به آنچه گفته شد، روشن می‌شود که مهم‌ترین دشواری ترجمه کتاب ترجمه مباحث جدید فرااخلاقی است که در زبان فارسی بی‌سابقه است و به‌ویژه در معادل‌گذاری برای

دانش‌واژه‌هایی که تاکنون در زبان فارسی مطرح نشده‌اند. عمده‌ترین نشانه دانش‌واژه‌ها تک‌معنایی بودن آن‌هاست و باید با نظر به همان مفهوم دقیق خود در دانش موردنظر برگردان شوند؛ این واژه‌ها باید در بیانی روشن که تا جای ممکن راه را بر برداشت‌های شخصی و تفسیر و تأویل فردی می‌بندند ترجمه شوند (حدادی ۱۳۷۲: ۸۲).

مترجمان کوشیده‌اند که ضمن رعایت دقت در ترجمه متن و خصوصاً دانش‌واژه‌ها، به ورطه مغلق‌گویی نیفتند و از به‌کاربردن واژگان نامأنوس و غریب خودداری کنند. در معادل‌گذاری اصطلاحات ساده‌ترین و نزدیک‌ترین واژه به مفهوم معنایی موردنظر انتخاب شده است.

چالش دیگر ترجمه تفاوت جامعه مخاطب انگلیسی‌زبان و فارسی‌زبان است که البته مختص این کتاب نیست و همه کتاب‌های ترجمه به این مسئله مبتلا هستند. کتاب مطابق آنچه در دانشگاه‌های هدف می‌گذرد تدوین شده و این لزوماً منطبق بر استانداردهای جامعه هدف ترجمه نیست.

۱۰. نتیجه‌گیری

باتوجه به آنچه گفته شد، نتایج ذیل حاصل می‌شود:

- کتاب *Metaethics* نوشته سیمون کیرچین، که در قالب یکی از سلسله انتشارات مجموعه فلسفه امروز پالگریو منتشر شده است، نقاط قوت زیر را دارد: دربرداشتن مباحث جدید، طیف گسترده مخاطبان، زبان یک‌دست، روانی و سادگی متن، بیان نقاط قوت دیدگاه‌ها، توضیح ساده و مناسب استدلال‌ها، انسجام فصل‌ها، توجه به واقع‌گرایی، استفاده از مثال برای توضیح مطالب، و داشتن برخی ویژگی‌های یک کتاب درسی مقدماتی.

- کاستی‌های کتاب به قرار ذیل است: نپرداختن به نسبی‌گرایی، اکتفا به اشاره به بعضی دیدگاه‌ها، و داشتن برخی ویژگی‌های نامتعارف در درس‌نامه‌ها.

- نظر به مزایای کتاب و نیز طرح مباحثی که در زبان فارسی بی‌سابقه است و به آن‌ها پرداخته نشده است، نویسندگان این مقاله به ترجمه کتاب اقدام کرده‌اند. برخی مباحث کتاب برای نخستین بار به زبان فارسی عرضه شده‌اند و همین باعث دشواری ترجمه شده است، به‌ویژه در معادل‌گذاری برای اصطلاحات تازه که دقت بیش‌تری می‌طلبید. چالش دیگر تفاوت دو نظام علمی و آموزشی ایران و انگلستان است.

پی‌نوشت

۱. اطلاعات این بخش برگرفته از سایت دانشگاه کنت است که در نشانی ذیل در دسترس است:
<<https://www.kent.ac.uk/secl/philosophy/staff/kirchin.html>>

کتاب‌نامه

- اسلامی، حسن (۱۳۸۴)، «مقایسه‌ای میان چند متن آموزشی فلسفه در مراکز آموزشی غرب و ایران»، در: مجموعه مقالات همایش بررسی متون و منابع حوزه‌های فلسفه، کلام، ادیان، و عرفان، به کوشش حسین کلباسی اشتری، ج ۱، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- پورجوادی، نصرالله (۱۳۷۵)، «ویرایش کتاب‌های تألیفی»، در: درباره ویرایش، زیر نظر نصرالله پورجوادی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- حدادی، محمود (۱۳۷۲)، مبانی ترجمه، تهران: جمال الحق.
- رضی، احمد (۱۳۸۸)، «شاخص‌های ارزیابی و نقد کتاب‌های درسی دانشگاهی»، در: نشریه سخن سمت، ش ۲۱، بهار.
- سمیعی گیلانی، احمد (۱۳۷۲)، آیین نگارش، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- شریفی‌نیا، محمد (۱۳۸۹)، مبانی و اصول طراحی کتاب درسی، قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
- علیا، مسعود (۱۳۹۱)، فرهنگ توصیفی فلسفه اخلاق، تهران: هرمس.
- معاونت پژوهش مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (۱۳۸۹)، در جست‌وجوی راه‌کارهای تدوین متون درسی، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- مک‌ناتن، دیوید (۱۳۹۱)، نگاه اخلاقی: درآمدی به فلسفه اخلاق، ترجمه حسن میان‌داری، تهران: سمت.
- منصوریان، یزدان (۱۳۹۲)، «صد ویژگی کتاب‌های دانشگاهی کارآمد و ثمربخش»، در: نشریه پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، ش ۲۹، تابستان.
- منصوریان، یزدان (۱۳۸۹)، مبانی نگارش علمی، تهران: کتابدار.
- هولمز، رابرت (۱۳۹۴)، مبانی فلسفه اخلاق، ترجمه مسعود علیا، تهران: ققنوس.

Audi, Robert (ed.) (۱۹۹۶), *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Cambridge University Press.

Kirchin, Simon (۲۰۱۲), *Metaethics*, Palgrave McMillan.

Proudfoot, Michael and A. R. Lacey (۲۰۱۰), *The Routledge Dictionary of Philosophy*, New York: Routledge.